3. Shumpeter Ju. A. Teorija jekonomicheskogo razvitija [per. s angl. V. S. Avtonomova] / Ju. A. Shumpeter. – M.: Direkt Media Pablishing, 2008. – 355 s.

4. Najchuk A. V. Transformacija suspil'nyh vidnosyn v epohu modernu / A. V. Najchuk // Visnyk Zhytomyrs'kogo derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka. – 2012. – Vyp.66. – S.7–10.

5. Hobsbaum Je. Vek revoljucii: Evropa 1789–1848 [per. s angl. L. D. Jakuninoj] / Je. Hobsbaum. – Rostov–na–Donu: Feniks, 1999. – 480 s.

6. Korotkij G. A. Obrazovanie: istorija i sovremennost' / G. A. Korotkij / Voprosy filosofii. – 2011. – №10. – S.68–75.

7. Gjelbrejt Dzh. Novoe industrial'noe obshhestvo [per. s angl. L. Ja. Rozovskogo] / Dzh. Gjelbrejt. – M.: Tranzitkniga, 2004. – 602 s.

Ivanov Y. V., *Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Department of Sociology, Philosophy and Law, Odessa National Academy of Food Technologies (Ukraine, Odessa), ivanovev77@gmail.com*

The system of social governance in an industrial society

The author of this article explored the system of social governance in an industrial society. Methods of analysis, modeling, and systems approach were applied. It was found out that the socio–economic background for the emergence and development of an industrial society was the transition to an innovative type of economy by breaking down the barriers for the practice of economically active individuals. The idea that in the industrial society a new configuration of the functions of social governance arose: functions of realizing the potential of the society and the individual, control, coordination and comprehension were subordinated to economic interests, market rationality. Gradually, mostly spontaneously, an image–attractor of a successful personality was formed, which allowed to «launch» the cyclically growing economy of capitalist countries – the «man–who–many–consume», that is, the representative of the consumer. A major role in balancing the functions of social governance in an industrial society was received by large corporations, since they had important levers of influence on the economy, the political sphere, science.

Keywords: *functions of social governance, comprehension, human potential, industrial society.*

* * *

УДК 355.1:614.39

Казан Е. М.,
завідувач кабінетом – лікар поліклініки,
Національна академія сухопутних військ
ім. гетьмана Петра Сагайдачного
(Україна, Львів), mail@asv.gov.ua

ВІЙСЬКОВО–МЕДИЧНА СЛУЖБА В УКРАЇНІ: СТАНОВЛЕННЯ, ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА МОЖЛИВІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ

Проаналізовано основні тенденції становлення військово–медичної служби в Україні. Виокремлено основні етапи у її розвитку, акцентовано увагу на їх особливостях. Відзначено, що упродовж 1991–2014 рр. стан медичного забезпечення особового складу Збройних Сил України, залишався на доволі низькому рівні, через низку об'єктивних та суб'єктивних факторів, що змушувало органи державної влади провести відповідні реформи. Охарактеризовано успіхи Української держави у створенні оптимальної професійної та ефективної організаційно–штатної структури медичної служби Збройних Сил України. Доведено, що попри спроби чиновників усіх рівнів сформувати відповідну законодавчу / нормативно–правову базу діяльності медичних служб Збройних Сил, а також реформувати систему військової освіти, стан медичного забезпечення особового складу української армії й сьогодні залишається на доволі низькому рівні.

Ключові слова: *військово–медична служба, військова медицина, військово–медична освіта, військово–медична доктрина, Збройні Сили, АТО.*

В умовах збройного українсько–російського протистояння на східних кордонах України (зона проведення антитерористичної операції (АТО)), все більшої актуальності набуває комплекс проблем, пов'язаних із функціонуванням військово–медичної служби нашої держави. Військові дії продемонстрували як позитивні риси, так і недоліки системи військово–медичного забезпечення, яка розбудовувалась у період незалежності України. Окреслені питання чекають всебічної та об'єктивної оцінки, через що виникає необхідність здійснити неупереджений аналіз еволюції української військової медицини в контексті суспільно–політичних процесів кінця XX – початку XXI ст.

Окреслена проблема – малодосліджена. Її окремі аспекти охарактеризовані у працях українських істориків, політологів, військовослужбовців, з поміж яких виокремимо дослідження В. Андронатія [1; 2; 3], М. Бадюка [4; 5; 6], В. Білого [7; 8; 9; 10], І. Гончаренка [12], В. Жаховського [13; 14; 15], В. Паська [19], О. Сохіна [25], І. Чижа [26] та ін. Основна мета статті – охарактеризувати особливості становлення та розвитку військово–медичної служби в Україні, визначити можливі напрями її реформування.

Військова медицина – специфічна галузь загальної медицини та охорони здоров'я, яка «становить систему наукових знань (комплекс науково–практичних дисциплін) та напрямок практичної діяльності, що спрямовані на зміцнення здоров'я особового складу збройних сил в особливих умовах проходження військової служби, попередження та лікування захворювань і травм в цих умовах, а на період війни (бойових дій, збройних конфліктів) і бойових уражень, з метою збереження боєздатності військовослужбовців» [18, с. 46].

Зважаючи на те, що Україна успадкувала від СРСР значний військовий потенціал, після відновлення незалежності нашої держави виникла необхідність у формуванні концептуальних засад розбудови власних Збройних Сил, незмінним елементом якої була військова медицина. З перших днів свого існування держава спробувала сформувати законодавчу / нормативно–правову базу діяльності медичних служб Збройних Сил та інших структур сектора безпеки держави, цивільної системи охорони здоров'я, починає здійснювати її фінансове / ресурсне забезпечення «відповідно до потреб медичного забезпечення війська та цивільного населення» [11, с. 3–9].

В. Пасько упродовж 1991–2004 рр. виокремлює три етапи розвитку української військової медицини. Перший з них визначено як етап підготовки і початку практичного становлення української військової медицини. Тривав він з листопада 1991 р. по листопад 1993 р. Головними складовими цього етапу, на думку дослідника були «усвідомлення необхідності створення в Збройних Силах нової організаційної структури медичної служби; створення і затвердження концепції реформування медичних військових формувань колишнього СРСР, що були дислоковані на території України, та опрацювання шляхів практичної реалізації цієї концепції» [18, с. 40–41].

Однак ученим при цьому не наводиться обгрунтованого визначення верхньої межі першого етапу (листопад 1993 р.). Нижня межа (листопад 1991 р.) теж викликає певні сумніви, оскільки на її підтвердження не наведено жодних аргументів. На нашу думку, більш логічним і раціональним було б прийняття як початкової точки відліку однієї з двох дат: 24 серпня 1991 р., коли Верховна Рада України ухвалила Постанову «Про військові формування на Україні» [20, с. 506], яка підпорядкувала усі військові формування, дислоковані на території республіки, Верховній Раді України, або ж 6 грудня 1991 р., коли було ухвалено Закон України «Про Збройні Сили України» [16, с. 108].

Другий етап, за визначенням В. Паська, був доволі коротким – з листопада 1993 р. до жовтня 1994 р. На його думку, у вказаний період «продовжувався процес утвердження української військової медицини. Головною проблемою, яка вирішувалась у цей час, було перманентне удосконалення організаційної структури військово–медичної служби» [18, с. 42].

Точкою відліку для третього етапу, що цілком закономірно, учений вважає видання наказу Міністерства оборони України №250 від 25 жовтня 1994 р., відповідно до якого Центральне військово–медичне управління Тилу Збройних Сил України реорганізовувалось у Головне військово–медичне управління Генерального штабу Збройних Сил України. Внаслідок цього військова медицина була виведена з прямого підпорядкування органам Тилу Збройних Сил України, а медичне забезпечення набуло статусу самостійного виду забезпечення військ [18, с. 4–43].

Зрозуміло, що з огляду на час виходу праці (2005 р.) у ній не відображено зміни у військово–медичній службі Збройних Сил України, що відбувались упродовж останнього десятиліття. З цих причин доцільно виокремити ще два періоди – четвертий (2004–2014 рр.) та п'ятий, який розпочався після початку проведення АТО на східних кордонах нашої держави.

Характеризуючи стан медичного забезпечення особового складу Збройних Сил України, потрібно відзначити, що упродовж 1991–2014 рр. він залишався на доволі низькому рівні, про що свідчать численні факти: прогресивно погіршувався стан здоров'я всіх категорій військовослужбовців; зростали показники захворюваності та працевтрат військовослужбовців; збільшувалася кількість випадків травм з утратою працездатності; залишалися практично зруйнованими медичні підрозділи військових частин та з'єднань; медичні підрозділи військових частин і з'єднань недостатньо укомплектовувались персоналом відповідної кваліфікації; медична апаратура й техніка медичних підрозділів і лікувально–профілактичних закладів була морально та фізично застарілою та ін. [2, с. 23].

Зважаючи на окреслені фактори, головна мета реформування медичної служби Збройних Сил України полягала у створенні сучасної, високоефективної, економічно доцільної системи медичного забезпечення Збройних Сил України, що повністю відповідала б її завданням у мирний / воєнний час [13, с. 9]. Військова медицина потребувала (а) висококваліфікованого кадрового забезпечення та (б) законодавчого врегулювання відповідно до викликів сучасності.

В. Жаховський констатує, що на сучасному етапі українського державотворення основним напрямом кадрової політики медичної служби Збройних Сил України повинно стати «створення оптимальної професійної та ефективної організаційно–штатної структури медичної служби Збройних Сил України, залучення до реформування медичного забезпечення та формування оптимальної системи охорони здоров'я військовослужбовців, найбільш досвідчених фахівців охорони здоров'я України, комплектування військово–медичних закладів та органів управління медичної служби ініціативними та компетентними кадрами, які визнають необхідність якісних і структурних змін у медичному забезпеченні та можуть впровадити їх у життя, безперервне удосконалення та оновлення кадрового складу медичної служби, підвищення професіоналізму та відповідальності керівного складу медичної служби» [13, с. 9].

Певні кроки у цьому напрямі були зроблені уже в 1990–х рр. Уже 19 серпня 1992 р. побачила світ Постанова Кабінету Міністрів України «Про реформу системи військової освіти», згідно з якою базовим напрямом розвитку військово–медичної освіти проголошувалась інтеграція її з цивільною медичною освітою. Також передбачалося: створити військово–медичне відділення при Українському державному медичному університеті на базі військових кафедр Київського медичного інституту та Київського інституту вдосконалення лікарів, що ліквідуються; передбачити формування в структурі військово–медичного відділення при Українському державному медичному університеті наукового центру військової медицини; ліквідовувати військові кафедри Донецького, Луганського, Тернопільського та Чернівецького медичних інститутів та ін. [23].

Згодом, 16 жовтня 1995 р. оприлюднено Постанову Кабінету Міністрів України «Про створення Української військово–медичної академії» [22], згідно з якою передбачалося створення вищого військово–медичного навчального закладу, включеного до сфери управління Міністерства оборони України [23]. Відповідно до спільного наказу Міністерства охорони здоров'я України і Міністра оборони України від 8 грудня 1997 р. «Про цільову підготовку лікарів та помічників лікарів для Збройних Сил України у вищих медичних навчальних закладах» створено Відділення підготовки помічників військових лікарів у Вінницькому медичному коледжі ім. академіка Д. К. Заболотного (навчання здійснювалося за чотирирічною програмою на базі неповної середньої освіти) [23].

Після відновлення роботи в Українській військово–медичній академії Науково–дослідного інституту проблем військової медицини Збройних Сил України (2013 р.), структура Академії набула завершеного вигляду: навчальний відділ; відділ особового складу; стройовий відділ; відділ виховної роботи; відділ матеріально–технічного забезпечення; фінансово–економічна служба; Військово–медичний інститут; Науково–дослідний інститут [3, с. 57].

Законодавче забезпечення сфери військової медицини України у період незалежності відбувалося відповідно до завдань військово–медичної служби, базовими із яких на сьогодні залишаються: 1. Організація та проведення системи заходів з надання медичної допомоги пораненим та хворим, їх лікування з метою збереження життя військовослужбовців; 2. Організація і здійснення медичних заходів з метою збереження боєздатності, зміцнення здоров'я особового складу, запобігання виникненню і розповсюдженню захворювань. 3. Проведення заходів щодо захисту особового складу військ, медичних підрозділів, частин і закладів від зброї масового ураження та вражаючих факторів при руйнуванні потенційно небезпечних об'єктів атомної та хімічної промисловості [18, с. 60–65].

Сучасні дослідники відзначають, що на сьогодні потребують затвердження основні регламентуючі

документи мирного часу: «Положення з постачання медичним майном Збройних Сил України»; «Положення про органи управління медичним забезпеченням Збройних Сил України»; «Положення про перепідготовку і підвищення кваліфікації медичних фахівців Збройних Сил України»; «Керівництво з медичного забезпечення бойової підготовки військ»; «Положення про медичну службу оперативного командування»; «Методичні рекомендації з організації лікувально–профілактичного забезпечення різних класів хвороб» та ін. [24, с. 32]. Водночас в Збройних Силах України немає єдиного затвердженого керівного документа щодо управління медичним забезпеченням угруповань військ / сил в особливий період [24, с. 32].

Додамо, що Українська держава немає й затвердженої Військово–медичної доктрини. Тільки 20 травня 2015 р. відбулись парламентські слухання щодо Військово–медичної доктрини у форматі пленарного засідання Верховної Ради, за підсумками проведення яких була ухвалена відповідна Постанова Верховної Ради України [21]. На нашу думку, заслуговує на увагу проект «Воєнно–медичної доктрини України», авторами якого виступили О. Шекера, Ю. Вотчер та Ю. Киржнер. Проект передбачає покласти в основу організації функціонування системи медичного забезпечення військ: збереження достатнього рівня здоров'я населення країни як визначального фактора боєготовності та боєздатності військових формувань держави; наявність єдиних організаційних вимог до методів профілактики, діагностики та лікування поранених і хворих (загальнодержавні медичні стандарти, клінічні протоколи та військово–медичні стандарти); своєчасність, наступність і послідовність у наданні медичної допомоги та лікуванні поранених і хворих; розподіл єдиного лікувально–евакуаційного процесу на низку послідовних взаємопов'язаних заходів, що відповідають певним рівням надання медичної допомоги, поєднаних з евакуацією поранених і хворих за призначенням; єдине розуміння походження і розвитку хвороби, єдине розуміння принципів хірургічної та терапевтичної роботи у військово–польових умовах; ешелонування та наближення медичної допомоги, у тому числі спеціалізованої, до пораненого (хворого) на основі використання сучасних медичних технологій та скорочення кількості етапів надання медичної допомоги; наступність у лікуванні поранених і хворих на різних етапах евакуації: обов'язкова наявність короткої, чіткої та послідовної медичної документації, що дозволяє проводити повноцінне сортування поранених, хворих і забезпечує єдину систему лікування, так само як і послідовність її на різних етапах евакуації; наявність єдиної школи і єдиного погляду на методи профілактики та лікування поранених і хворих на різних етапах медичної евакуації одного евакуаційного напрямку; територіальний принцип у рамках єдиного медичного простору країни; відносну автономність, високу мобільність сил та засобів медичної служби Збройних сил та інших структур сектора безпеки держави, цивільної охорони здоров'я та ін. [11, с. 3–9].

В. Пасько справедливо зауважує, що медична служба може ефективно виконувати свої основні функції тільки при адекватних організаційних змінах відповідно до зростаючої мобільності військ, збільшеної маневреності бойових дій. Водночас, забезпечення своєчасності, безперервності й послідовності в проведенні лікувально–евакуаційних, санітарно–гігієнічних і протиепідемічних заходів досягається оснащенням медичних підрозділів, частин і закладів сучасним обладнанням, підвищенням їх мобільності, компактності, застосуванням нових медичних технологій, препаратів, одноразового інструментарію та ін. Матеріально–технічне забезпечення медичних підрозділів повинно удосконалюватися в напрямі можливості організації їх роботи «з ходу», під час короткотермінових зупинок з незначним часом на розгортання [18, с. 53].

Розгортання навесні 2014 р. агресії проти України з боку Російської Федерації під прикриттям «народних республік» поставило нашу державу і її Збройні Сили перед обличчям найсерйознішої кризи за всі роки незалежності. Адекватною відповіддю стало оголошення 14 квітня 2014 р. початку АТО, зона якої охопила Донецьку, Луганську області та Ізюмський район Харківської області. Участь в АТО приймають як правоохоронні органи, так і Збройні Сили України, а із «поліцейської» акції вона переросла у повномасштабні бойові дії – знову ж таки, «завдяки» активному і безпосередньому втручанню Росії. Величезна роль у таких умовах належить медичному забезпеченню військ (сил), задіяних в операції.

Стан медичного забезпечення військ (сил), що залучені до участі в АТО, оцінюється по–різному, і часто ці оцінки діаметрально протилежні – від запевнень деяких посадових осіб про бездоганну організацію цього забезпечення до звинувачень з боку певних громадських організацій у повній руйнації системи державного медичного забезпечення й реалізації його тільки й виключно силами волонтерів [17]. Для надання допомоги пораненим була мобілізована вся медична служба ЗСУ – близько 1500 осіб (у тому числі 245 лікарів). Однак окреслена проблема вимагає ґрунтовного дослідження, зважаючи на е, що структури мирного часу не відповідали вимогам оперативного надання допомоги у польових умовах.

Таким чином, відновлення незалежності української держави започаткувало нову сторінку в історії військово–медичної служби України. У її розвитку виокремлено п'ять періодів, що пов'язано із законодавчими новаціями у сфері військової медицини та суспільно–політичними процесами у нашій державі. Упродовж 1991–2014 рр. стан медичного забезпечення особового складу Збройних Сил України, залишався на доволі низькому рівні, через низку об'єктивних та суб'єктивних факторів (погіршення стану здоров'я всіх категорій військовослужбовців; зростання показників захворюваності та працевтрат військовослужбовців; збільшення кількості випадків травм з утратою працездатності; руйнація медичних підрозділів військових частин та з'єднань; недостатня укомплектованість військових частин персоналом відповідної кваліфікації; фізично застаріла медична апаратура й техніка медичних підрозділів і лікувально–профілактичних закладів). Водночас Українська держава потребує якнайшвидшого схвалення Військово–медичної доктрини, особливо в період проведення АТО.

Список використаних джерел

1. Андронатій В. Війна примусила повернутись обличчям до медичного забезпечення збройних сил / В. Андронатій // Defense Express. – 2014. – №11. – С.18–23.

2. Андронатій В. Система медичного забезпечення збройних сил України: сучасний стан і напрями розвитку з огляду на тенденції змін у порядку застосування військ / В. Андронатій, В. Жаховський, О. Булах, В. Лівінський // Наука і оборона. – 2014. – №3. – С.20–25.

3. Андронатій В. Українська військово–медична академія – центр підготовки висококваліфікованих військово–медичних фахівців для Міністерства оборони України та інших органів виконавчої влади / В. Андронатій, В. Савицький // Наука і практика. – 2014. – №1. – С.56–62.

4. Бадюк М. Аналіз нормативно–правової бази функціонування загальнодержавної системи екстремальної медицини / М. Бадюк, Л. Бадюк, В. Гулько // Проблеми військової охорони здоров'я. – К., 2007. – Вип.18. – С.10–16.

5. Бадюк М. Основні засади формування нормативної бази діяльності медичної служби Збройних Сил України / М. Бадюк // Військова медицина України. – 2007. – Т.7. – №1–2. – С.5–9.

6. Бадюк М. Основні принципи формування системи медичного забезпечення військ за територіальним принципом / М. Бадюк // Військова медицина України. – 2008. – №1. – С.3–10.

7. Білий В. Головні напрямки будівництва і розвитку військової медицини в Україні / В. Білий, В. Пасько // Актуальні проблеми військової медицини. – К., 1995. – С.5–7.

8. Білий В. Завдання військово–медичної освіти та науки на етапі реформування Збройних Сил України / В. Білий, В. Пасько // Проблеми військової охорони здоров'я і шляхи її реформування: Зб. наук. праць Української військово–медичної академії. – К.: УВМА, 1998. – С.4–10.

9. Білий В. Місце та роль воєнно–медичної доктрини України у формуванні системи медичного забезпечення військ і цивільного населення у воєнний час / В. Білий, В. Жаховський, В. Лівінський // Наука і оборона. – 2015. – №1. – С.9–14.

10. Білий В. Стратегія розвитку військової медицини в Україні / В. Білий // Військова медицина України. – 2001. – №1. – С.9–18.

11. Воєнно–медична доктрина України (проект) // Новости медицины и фармации в Украине. – 2015. – Вип.1 (525). – С.3–9.

12. Гончаренко І. Підвищення кваліфікації кадрів військової медицини як предмет наукового аналізу / І. Гончаренко // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. – 2014. – Ч.2. – С.79–89.

13. Жаховський В. Державне управління системою формування кадрового потенціалу медичної служби Збройних Сил у контексті європейської та євроатлантичної інтеграції України / Дис. … канд. наук з держ. управління за спец. 25.00.02 – механізми державного управління [Національна академія державного управління при Президентові України]. – Київ, 2005. – 245 с.

14. Жаховський В. Наукове обґрунтування організації медичного забезпечення військових частин (з'єднань) ЗС України на воєнний час / В. Жаховський, А. Галушка, О. Булах, В. Стриженко // Проблеми військової охорони здоров'я. – К., 2012. – Вип.34. – С.6–17.

15. Жаховський В. Система управління медичним забезпеченням ЗС України: потреба в удосконаленні / В. Жаховський, О. Булах, В. Стриженко // Наука і оборона. – 2013. – №1. – С.23–27.

16. Закон України «Про Збройні Сили України» // Відомості Верховної Ради. – 1992. – №9. – С.108.

17. Казан Е. Деякі аспекти забезпечення Збройних Сил України у антитерористичній операції (2014–2015 рр.) / Е. Казан [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrmilitary.com/2016/09/medicine–ato–14–15.html

18. Організація медичного забезпечення військ / [під ред. В. В. Паська]. – Київ, 2005. – 420 с.

19. Пасько В. Система медичного забезпечення ЗС України в умовах воєнних конфліктів різної інтенсивності / В. Пасько, М. Бадюк, А. Котуза // Військова медицина України. – 2005. – №1. – С.5–11.

20. Постанова Верховної Ради України «Про військові формування на Україні» // Відомості Верховної Ради. – 1991. – №38. – С.506.

21. Постанова Верховної Ради України «Про рекомендації парламентських слухань на тему: «Про Військово–медичну доктрину України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/827–19

22. Постанова Кабінету Міністрів України №820 від 16 жовтня 1995 р. «Про створення Української військово–медичної академії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/820–95–%D0%BF

23. Постанова Кабінету Міністрів України №1410 від 15 грудня 1997 р. «Про створення єдиної системи військової освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1410–97–%D0%BF

24. Савицький В. Система медичного забезпечення військ (сил) – складова загальнодержавної політики охорони здоров'я громадян України // В. Савицький, О. Власенко, В. Стриженко, О. Булах // Наука і оборона. – 2014. – №2. – С.27–33.

25. Сохін О. Актуальні питання організації лікувально–евакуаційного забезпечення військ / О. Сохін, О. Булах, Л. Давидюк // Військова медицина України. – 2005. – №4. – С.75–80.

26. Чиж И. Организационные основы построения современной системы медицинского обеспечения вооруженных сил / И. Чиж // Военно–медицинский журнал. – 1996. – №1. – С.4–20.

References

1. Andronatiy V. Viyna prymusyla povernutys' oblychchyam do medychnoho zabezpechennya zbroynykh syl / V. Andronatiy // Defense Express. – 2014. – №11. – S.18–23.

2. Andronatiy V. Systema medychnoho zabezpechennya zbroynykh syl Ukrayiny: suchasnyy stan i napryamy rozvytku z ohlyadu na tendentsiyi zmin u poryadku zastosuvannya viys'k / V. Andronatiy, V. Zhakhovs'kyy, O. Bulakh, V. Livins'kyy // Nauka i oborona. – 2014. – №3. – S.20–25.

3. Andronatiy V. Ukrayins'ka viys'kovo–medychna akademiya – tsentr pidhotovky vysokokvalifikovanykh viys'kovo–medychnykh fakhivtsiv dlya Ministerstva oborony Ukrayiny ta inshykh orhaniv vykonavchoyi vlady / V. Andronatiy, V. Savyts'kyy // Nauka i praktyka. – 2014. – №1. – S.56–62.

4. Badyuk M. Analiz normatyvno–pravovoyi bazy funktsionuvannya zahal'noderzhavnoyi systemy ekstremal'noyi medytsyny / M. Badyuk, L. Badyuk, V. Hul'ko // Problemy viys'kovoyi okhorony zdorov»ya. – K., 2007. – Vyp.18. – S.10–16.

5. Badyuk M. Osnovni zasady formuvannya normatyvnoyi bazy diyal'nosti medychnoyi sluzhby Zbroynykh Syl Ukrayiny / M. Badyuk // Viys'kova medytsyna Ukrayiny. – 2007. – T.7. – №1–2. – S.5–9.

6. Badyuk M. Osnovni pryntsypy formuvannya systemy medychnoho zabezpechennya viys'k za terytorial'nym pryntsypom / M. Badyuk // Viys'kova medytsyna Ukrayiny. – 2008. – №1. – S.3–10.

7. Bilyy V. Holovni napryamky budivnytstva i rozvytku viys'kovoyi medytsyny v Ukrayini / V. Bilyy, V. Pas'ko // Aktual'ni problemy viys'kovoyi medytsyny. – K., 1995. – S.5–7.

8. Bilyy V. Zavdannya viys'kovo–medychnoyi osvity ta nauky na etapi reformuvannya Zbroynykh Syl Ukrayiny / V. Bilyy, V. Pas'ko // Problemy viys'kovoyi okhorony zdorov»ya i shlyakhy yiyi reformuvannya: Zb. nauk. prats' Ukrayins'koyi viys'kovo–medychnoyi akademiyi. – K.: UVMA, 1998. – S.4–10.

9. Bilyy V. Mistse ta rol' voyenno–medychnoyi doktryny Ukrayiny u formuvanni systemy medychnoho zabezpechennya viys'k i tsyvil'noho naselennya u voyennyy chas / V. Bilyy, V. Zhakhovs'kyy, V. Livins'kyy // Nauka i oborona. – 2015. – №1. – S.9–14.

10. Bilyy V. Stratehiya rozvytku viys'kovoyi medytsyny v Ukrayini / V. Bilyy // Viys'kova medytsyna Ukrayiny. – 2001. – №1. – S.9–18.

11. Voyenno–medychna doktryna Ukrayiny (proekt) // Novosti mediciny i farmacii v Ukraine. – 2015. – Vyp.1 (525). – S.3–9.

12. Honcharenko I. Pidvyshchennya kvalifikatsiyi kadriv viys'kovoyi medytsyny yak predmet naukovoho analizu / I. Honcharenko // Zbirnyk naukovykh prats' Umans'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. – 2014. – Ch.2. – S.79–89.

13. Zhakhovs'kyy V. Derzhavne upravlinnya systemoyu formuvannya kadrovoho potentsialu medychnoyi sluzhby Zbroynykh Syl u konteksti yevropeys'koyi ta yevroatlantychnoyi intehratsiyi Ukrayiny / Dys. … kand. nauk z derzh. upravlinnya za spets. 25.00.02 – mekhanizmy derzhavnoho upravlinnya [Natsional'na akademiya derzhavnoho upravlinnya pry Prezydentovi Ukrayiny]. – Kyyiv, 2005. – 246 s.

14. Zhakhovs'kyy V. Naukove obgruntuvannya orhanizatsiyi medychnoho zabezpechennya viys'kovykh chastyn (z"yednan') ZS Ukrayiny na voyennyy chas / V. Zhakhovs'kyy, A. Halushka, O. Bulakh, V. Stryzhenko // Problemy viys'kovoyi okhorony zdorov»ya. – K., 2012. – Vyp.34. – S.6–17.

15. Zhakhovs'kyy V. Systema upravlinnya medychnym zabezpechennyam ZS Ukrayiny: potreba v udoskonalenni /

V. Zhakhovs'kyy, O. Bulakh, V. Stryzhenko // Nauka i oborona. – 2013. – №1. – S.23–27.

16. Zakon Ukrayiny «Pro Zbroyni Syly Ukrayiny» // Vidomosti Verkhovnoyi Rady. – 1992. – №9. – S.108.

17. Kazan E. Deyaki aspekty zabezpechennya Zbroynykh Syl Ukrayiny u antyterorystychniy operatsiyi (2014–2015 rr.) / E. Kazan [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.ukrmilitary.com/2016/09/medicine–ato–14–15.html

18. Orhanizatsiya medychnoho zabezpechennya viys'k / [pid red. V. V. Pas'ka]. – Kyyiv, 2005. – 420 s.

19. Pas'ko V. Systema medychnoho zabezpechennya ZS Ukrayiny v umovakh voyennykh konfliktiv riznoyi intensyvnosti / V. Pas'ko, M. Badyuk, A. Kotuza // Viys'kova medytsyna Ukrayiny. – 2005. – №1. – S.5–11.

20. Postanova Verkhovnoyi Rady Ukrayiny «Pro viys'kovi formuvannya na Ukrayini» // Vidomosti Verkhovnoyi Rady. – 1991. – №38. – S.506.

21. Postanova Verkhovnoyi Rady Ukrayiny «Pro rekomendatsiyi parlament·s'kykh slukhan' na temu: «Pro Viys'kovo–medychnu doktrynu Ukrayiny» [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/827–19

22. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny №820 vid 16 zhovtnya 1995 r. «Pro stvorennya Ukrayins'koyi viys'kovo–medychnoyi akademiyi» [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/820–95–%D0%BF

23. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny №1410 vid 15 hrudnya 1997 r. «Pro stvorennya yedynoyi systemy viys'kovoyi osvity» [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1410–97–%D0%BF

24. Savyts'kyy V. Systema medychnoho zabezpechennya viys'k (syl) – skladova zahal'noderzhavnoyi polityky okhorony zdorov"ya hromadyan Ukrayiny // V. Savyts'kyy, O. Vlasenko, V. Stryzhenko, O. Bulakh // Nauka i oborona. – 2014. – №2. – S.27–33.

25. Sokhin O. Aktual'ni pytannya orhanizatsiyi likuval'no–evakuatsiynoho zabezpechennya viys'k / O. Sokhin, O. Bulakh, L. Davydyuk // Viys'kova medytsyna Ukrayiny. – 2005. – №4. – S.75–80.

26. Chizh I. Organizacionnye osnovy postroenija sovremennoj sistemy medicinskogo obespechenija vooruzhennyh sil / I. Chizh // Voenno–medicinskij zhurnal. – 1996. – №1. – S.4–20.

Kazan E. M., *the head of the cabinet is a doctor clinics*
National Academy of the Army named by Hetman Petro Sahaidachny (Ukraine, Lviv), mail@asv.gov.ua

Military service in Ukraine: development, features of the functioning and possible directions for reform

The main tendencies of formation of military medical service in Ukraine the analyzed. The main stages in its development are singled out; attention is focused on their features. It was noted that during 1991–2014 the state of health care of the personnel of the Armed Forces of Ukraine remained at a rather low level, due to a number of objective and subjective factors, which forced the state authorities to carry out appropriate reforms. The successes of the Ukrainian state in creating the optimal professional and effective organizational and staff structure of the medical service of the Armed Forces of Ukraine are described. It is proved that despite the efforts of officials of all levels to form the relevant legislative / regulatory framework for the activities of the medical services of the Armed Forces, as well as to reform the system of military education, the state of medical care of the personnel of the Ukrainian Army is still rather low.

Keywords: *Military Medical Service, Military Medicine, Military Medical Education, Military Medical Doctrine, Armed Forces, Anti–terrorist operations.*

* * *

УДК 930.1(477)

Слободянюк М. А.,
кандидат історичних наук, доцент кафедри українознавства, Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту (Україна, Дніпро), nikslobo@gmail.com

Антифашистський рух опору в Україні крізь призму історичної антропології

Проаналізовано стан висвітлення історії антифашистського руху Опору в Україні через призму історичної антропології. Зазначено, що історична антропологія є одним з найперспективніших напрямів подальших досліджень з історії народної боротьби проти окупантів. Дослідження в цій галузі розпочали ще радянські історики, які вивчали повсякденність, матеріально–технічне і медичне забезпечення, культурно–освітню діяльність в партизанських загонах. Їх справу продовжили сучасні вітчизняні науковці. Підкреслено, що у XX і XXI ст. зросло значення аудіовізуальної передачі інформації (кінематограф, телебачення, картографія, образотворче і плакатне мистецтво, фотографія). Виникла аудіовізуальна антропологія, в рамках якої історична реальність почала переосмислюватися з позицій аудіовізуального сприйняття. З'ясовано, що в Україні вже розпочалася активна розробка нового феномену. Об'єктами дослідницького інтересу вже стали пісенна творчість і антифашистський фольклор, фотодокументи, карти, бофони, нагороди, плакати, поштівки, ксилографії, передсмертні листи, графіті на тюремних стінах тощо. У рамках «антропологічного повороту» найкраще опрацьованими залишаються питання, пов'язані з діяльністю радянських партизанів та вояків УПА. Грунтовне висвітлення крізь призму історичної антропології Армії Крайової, єврейського Опору, цивільного спротиву залишається справою майбутнього.

Ключові слова: *історіографія, історична антропологія, аудіовізуальна антропологія рух Опору.*

Характерною ознакою вітчизняної науки XXI ст. став поворот до антропоцентризму з його увагою не до суспільств і держав, а безпосередньо до самої людини, оскільки окрім писаної історії Другої світової війни функціонує ще й історія окремих учасників та свідків тогочасних подій. Отже, перспективним напрямом подальших досліджень з історії руху Опору нині постає історична антропологія, визначальними ознаками якої є міждисциплінарність, перехід від історії подій до історії особистості, погляд на історичні явища з точки зору учасників, фокусування на міжособистісній і міжгруповій взаємодії, дослідження повсякденності, соціальних практик, менталітету, психології і моделей поведінки, стратегій виживання, усної, локальної і гендерної історії. Дуже точно висловила суть антропологізації І. Грідіна: «Антропологізація історії, у тому числі й Другої світової війни, пояснюється прагненням віддати належне основному чиннику будь–якої війни – людині» [9, с. 184].

У таких дослідженнях на перший план виходить особистість, її почуття, самосприйняття та мотивація. За словами Н. Яковенко, «не війна, а гама свідчень про війну; не інститути й форми влади, а уявлення про владу та своє їй підпорядкування; не церква, а сприйняття віри та прояви побожності; не вчинки, а клубок мотивацій і намірів довкола вчинків» [8, с. 22]. Такий підхід робить цікавими не лише визначних, а й звичайних людей, дає можливість брати до уваги багато окремих людських доль [23, с. 14]. Таким чином, історичні події реконструюються не лише через візію укладача документа або дослідника, що його вивчає, (тобто, «ззовні»), а й поглядом учасника, свідка подій (тобто, «зсередини»). Це збагачує джерельну базу та сприяє на основі порівняльного аналізу архівних джерел та свідчень очевидців відтворенню об'єктивної картини подій.

Не можна сказати, що в СРСР антропологічний підхід цілком відкидався, але він і не був у центрі уваги. Навіть у питаннях повсякденності дослідникам доводилося відшуковувати ідеологічну складову, заявляючи, що, попри постійні злигодні і поневіряння, антифашисти жили так, як личить радянським людям. В. Кучер присвятив окремий підрозділ своєї монографії побуту, господарському і культурному життю на території партизанських країв і зон [22, с. 122–137]. Серед іншого, він описав способи будівництва партизанських жител; принципи розміщення загонів на стоянках, їх укріплення та охорони; діяльність тилових і господарських підрозділів, заготівельних команд; участь партизанів у польових роботах та закладання ними продовольчих баз; роботу побутових майстерень